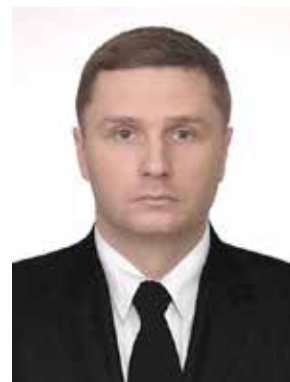

Зубенко Сергій Євгенович,

аспірант науково-дослідної лабораторії із проблем запобігання

кримінальним правопорушенням факультету № 3

(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-4565-6552>**ПОНЯТТЯ І ПРАВОВІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА**

Статтю присвячено вивченню поняття та правових основ, принципів і форм міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Визначено, що міжнародне співробітництво під час кримінального провадження сприяє взаємодії правоохоронних органів держав щодо обміну інформацією, передачі даних, документів, матеріалів, проведенню процесуальних дій, що забезпечує всебічне дослідження доказів і їх долучення до матеріалів кримінального провадження, а також надає можливість повно й об'єктивно вивчити обставини злочину, ухвалити обґрунтоване та вмотивоване рішення.

Розглянуто форми міжнародного співробітництва. Акцентовано увагу на тому, що форми міжнародного співробітництва під час кримінального провадження передбачені не тільки національним законодавством, а й міжнародними договорами й угодами України.

Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження здійснюється в таких формах, як: 1) обмін інформацією під час досудового розслідування; 2) участь представників правоохоронних органів договірної держави у проведенні процесуальних дій; 3) міжнародна правова допомога; 4) видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення; 5) тимчасова передача осіб; 6) перейняття кримінального переслідування; 7) передача засуджених осіб; 8) виконання вироків; 9) інші форми співробітництва, що передбачені міжнародними договорами й угодами (перевидача особи третій державі, тимчасовий арешт особи, транзитне перевезення та передача особи або власності тощо).

У статті надано поняття та види принципів міжнародного співробітництва, а саме: 1) дотримання прав і свобод людини і громадянина, захист інтересів особи; 2) взаємності та добровільності співпраці держав; 3) невторчання у внутрішні справи інших держав; 4) суверенної рівності держав; 5) сумлінного виконання зобов'язань, визначених міжнародними договорами; 6) швидкого й ефективного здійснення міжнародної правової допомоги; 7) законності; 8) верховенства права; 9) рівності перед законом і судом.

Ключові слова: міжнародне співробітництво, правова допомога, кримінальне провадження, кримінальне правопорушення, злочин, правоохоронні органи.

Постановка проблеми. Інтернаціоналізація злочинності та набуття нею транснаціонального характеру призводять до збільшення кількості вчинення кримінальних правопорушень на світовому рівні, що вимагає від правоохоронних органів різних країн консолідації зусиль і запровадження ефективних механізмів їх розслідування. Міжнародне співробітництво є результатом тоді, коли злочинна діяльність порушує закони декількох країн, а також у разі вчинення кримінальних правопорушень іноземними громадянами на території України або громадянами України на території інших держав, що створює необхідність у наданні взаємної правової допомоги під час кримінального провадження щодо обміну доказовою інформацією, проведення процесуальних дій і кримінального переслідування осіб, що вчинили кримінальні правопорушення, передачі засуджених осіб і виконання вироків. Удосконалення механізмів взаємодії держав під час кримінального провадження надає можливість провести процесуальні

дії, які мають значення для винесення обґрунтованого процесуального рішення.

Метою статті є вивчення поняття і правових основ міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, визначення форм і принципів міжнародного співробітництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття, значення, принципи та форми міжнародного співробітництва під час кримінального провадження були об'єктами дослідження багатьох науковців, серед яких такі: О.І. Виноградова, Р.В. Бараннік, В.Я. Горбачевський, О.М. Дроздов, Є.В. Зозуля, В.В. Зуєв, М.І. Карпенко, І.М. Леган, П.М. Маланчук, Т.О. Мудряк, А.В. Підгородинська, Н.А. Потомська, Ю.І. Семчук, М.І. Смирнов, інші.

Діалектичний метод наукового пізнання надав змогу комплексно дослідити міжнародне співробітництво як інститут кримінального процесуального права та практичну діяльність правоохоронних органів. Під час

написання статті використовувалися загальнонаукові методи наукового пізнання, зокрема методи аналізу, синтезу, узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Важливою складовою частиною сучасних міжнародних відносин є міжнародне співробітництво під час кримінального провадження. Завдяки взаємодії компетентних органів держав під час такого співробітництва вирішуються завдання кримінального судочинства [11, с. 80], здійснюються обмін інформацією, передача даних, документів, матеріалів і проведення процесуальних дій, що забезпечує всебічне дослідження доказів і їх долучення до матеріалів кримінального провадження, а також надає можливість повно й об'єктивно вивчити обставини кримінальної події, ухвалити обгрунтоване та вмотивоване рішення.

Провадження досудового розслідування та встановлення обставин, які підлягають доказуванню, необхідних для винесення законного, обгрунтованого і вмотивованого вироку у кримінальному провадженні щодо злочинів, учинених іноземними громадянами на території України, громадянами України за кордоном або міжнародними злочинними групами, можливі тільки за допомогою реалізації механізму міжнародного співробітництва [7, с. 724]. Для цього багатьма державами укладаються угоди про співпрацю щодо надання взаємної правової допомоги під час кримінального провадження або з метою протидії злочинності, що закріплюють оптимальні та взаємовигідні умови міжнародного співробітництва під час досудового розслідування.

Останніми десятиліттями проявляється тенденція до розширення та поглиблення міжнародного співробітництва у правоохоронній сфері щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності [9, с. 89], насамперед розширення контактів правоохоронних і судових органів різних країн [7, с. 724]. Яскравими прикладами вчинення злочинів міжнародними злочинними спільнотами є терористичні акти, незаконний обіг наркотичних засобів і психотропних речовин, незаконний обіг вогнепальної й іншої зброї, радіоактивних матеріалів, деякі інші злочинні посягання. Перелічені об'єктивні чинники змушують міжнародне співтовариство зміцнювати, посилювати та поглиблювати співробітництво у сфері боротьби з різними видами злочинів, скоєних міжнародними злочинними співтовариствами [12, с. 74]. Беззаперечно, діяльність транснаціональних злочинних груп потребує об'єднання зусиль міжнародних товариств і окремих держав щодо боротьби і протидії вказаним злочинам. Проте варто зазначити, що міжнародна правова допомога у проведенні процесуальних дій надається й у разі вчинення злочинів іноземними громадянами на території України або громадянами України на території інших держав.

Принципово велике значення для розслідування та розгляду кримінальних проваджень у контексті міжнародного співробітництва мають оперативність і ефективність дій правоохоронних органів договірних сторін із повагою до їхнього суверенітету та територіальної цілісності. Положення міжнародних договорів (зокрема, тих, учасником яких є Україна) свідчать про підвищення ролі нових методів одержання та перевірки доказів у разі надання правової допомоги у кримінальних провадженнях [17, с. 10]. Проте відсутність міжнародного договору не є перешкодою для отримання та надання міжнародної правової допомоги. Згідно із законодавством України, міжнародна правова допомога чи

інше співробітництво можуть бути надані на підставі запиту іншої держави чи на засадах взаємності [5, с. 58].

Міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні регламентоване розділом IX «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження» Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України, окремими міжвідомчими нормативно-правовими актами, а також низкою міжнародно-правових договорів і угод.

КПК України (ст. 542) визначено, що міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб і виконання вироків [6]. Законодавець таким чином перелічує основні форми міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, проте не характеризує його як специфічну діяльність уповноважених і компетентних органів різних держав, спрямовану на взаємну правову допомогу під час досудового розслідування.

Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю можна розглядати як урегульовану нормами міжнародного та внутрішнього державного права узгоджену діяльність різних держав із захисту інтересів особи, соціуму та держави від міжнародних і транснаціональних злочинів, а також з ужиття зумовлених національним кримінальним законодавством суб'єктами такої діяльності заходів, що спрямовані на забезпечення національного кримінального процесу і відправлення правосуддя їхніми судами у справах про кримінальні правопорушення, що посягають на внутрішньодержавний порядок [16, с. 177].

А.В. Підгородинська зазначає, що співробітництво між державами у кримінальній процесуальній сфері набуло розвитку в контексті міжнародної боротьби зі злочинністю, з появою взаємних зобов'язань, що виникали в результаті укладання міжнародних договорів, зокрема з питань розшуку та видачі злочинців, передачі засуджених осіб для відбування покарання, виконання вироків, здійснення кримінального переслідування, провадження окремих процесуальних дій і обміну юридичною інформацією. Під міжнародним співробітництвом у кримінальному провадженні А.В. Підгородинська пропонує розуміти узгоджену з відповідним центральним (уповноваженим) і компетентним органом (установою юстиції) іноземної держави діяльність, здійснювану відповідним органом іноземної держави (відповідно до чинного для обох сторін міжнародно-правового договору, принципу взаємності, національного кримінального процесуального законодавства держав), пов'язану зі здійсненням кримінального провадження (наданням правової допомоги щодо провадження окремих процесуальних дій, перейняттям кримінального провадження, екстрадицією, визнанням вироків судів іноземних держав і міжнародних судових органів та передачею засуджених осіб) [15, с. 116].

Т.О. Мудряк і Н.А. Потомська зазначають, що міжнародне співробітництво під час кримінального провадження – це здійснювана на основі чинних норм міжнародного та внутрішньодержавного законодавства або на засадах взаємності узгоджена діяльність двох або більше держав в особі своїх компетентних органів і посадових осіб, а також міжнародних організацій, реалізована шляхом надання й отримання правової

допомоги, виконання окремих процесуальних дій, тимчасової передачі осіб, здійснення кримінального провадження в порядку перейняття, видачі (екстрадиції) осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, передачі засуджених осіб і виконання вироків із метою запобігання, виявлення та розслідування кримінальних правопорушень і досягнення мети кримінального судочинства [13, с. 214]. М.І. Смирнов зазначає, що міжнародне співробітництво спрямоване на вирішення загальних завдань кримінального судочинства, пов'язане з порушенням, розслідуванням, розглядом і вирішенням кримінальних проваджень, а також виконанням ухвалених процесуальних рішень, захистом прав і законних інтересів осіб, що беруть участь у кримінальному судочинстві [17, с. 20].

Отже, з вищевказаних визначень випливає, що міжнародне співробітництво:

- 1) узгоджена діяльність між уповноваженими органами держав;
- 2) взаємодія судових і правоохоронних органів держав і міжнародних об'єднань;
- 3) регулюється національним законодавством або міжнародно-правовими договорами;
- 4) ґрунтується на взаємності надання правової допомоги;
- 5) пов'язане з розслідуванням кримінального провадження та спрямоване на вирішення загальних завдань кримінального судочинства;
- 6) спрямоване на захист інтересів особи;
- 7) здійснюване у формах, визначених міжнародним або національним законодавством.

П.М. Маланчук, О.М. Льон, Д.І. Тарасенко дефініцію міжнародного співробітництва під час кримінального провадження формулюють як міждержавну форму співробітництва у протидії злочинності, що здійснюється на підставі міжнародних угод або на засадах взаємності, між компетентними органами держав у вигляді запиту на проведення кримінальних процесуальних або інших дій [11, с. 78]. Із цього випливає, що міжнародне співробітництво визначається міжнародно-правовими договорами й угодами та може бути здійснене шляхом надання або отримання правової допомоги. Отже, якщо держава не є учасницею міжнародно-правових договорів щодо міжнародного співробітництва або ж нею не укладено угоди з іншими державами або їх уповноваженими органами щодо співробітництва, це не унеможливає надання взаємної міжнародної правової допомоги у вигляді надання запиту або відповіді на запит.

На думку В.Я. Горбачевського, міжнародне співробітництво передбачає надання правової допомоги компетентними органами, а саме проведення процесуальних дій у межах досудового розслідування, судового розгляду, або виконання вироку, ухваленого судом іншої держави [3, с. 128]. Проте надане науковцем визначення не охоплює специфіки міжнародного співробітництва та не відображає його основні ознаки.

О.С. Дроздов зазначає, що міжнародне співробітництво під час кримінального провадження має свою специфіку, яка полягає в такому: 1) обсяг міжнародного співробітництва під час кримінального провадження; 2) законодавство, яким регулюється сфера міжнародного співробітництва; 3) суб'єкти міжнародного співробітництва під час кримінального провадження; 4) документи, якими ініціюється провадження з міжнародного співробітництва під час кримінального провадження; 5) особливості зберігання та передавання речових доказів і документів; 6) доказова сила офіційних документів

[7, с. 724]. До особливостей міжнародного співробітництва, на нашу думку, варто додати форми здійснення міжнародного співробітництва, які передбачені національними та міжнародно-правовими актами, а також мету, яка полягає в наданні правової допомоги, забезпечення кримінального провадження доказовою інформацією, проведення необхідних процесуальних дій, кримінального переслідування злочинця, а також видачу особи та виконання вироків.

М.І. Карпенко зазначає, що міжнародне співробітництво здійснюється з метою встановлення об'єктивної істини у кримінальному провадженні та забезпечення гарантії правосуддя, захисту прав і свобод людини, законних інтересів фізичних і юридичних осіб [5, с. 56], а також має місце тоді, коли обвинувачений чи засуджений у кримінальному провадженні, розпочатому на території однієї держави, переховується на території іншої держави або коли свідки чи інші учасники кримінального судочинства, чи деякі документи, що мають значення для справи, перебувають не на території держави, на якій розслідується або розглядається кримінальне провадження, з метою виконання завдань кримінального провадження, держави звертаються одна до одної по допомогу в розшуку обвинуваченого або підозрюваного, для його затримання або взяття під варту, а також його видачі з метою залучення до кримінальної відповідальності, про вчинення слідчих чи інших процесуальних дій, без яких неможливі досудове розслідування, судовий розгляд або виконання вироку суду [5, с. 57].

На нашу думку, міжнародне співробітництво під час кримінального провадження – це процесуальні правовідносини між компетентними правоохоронними органами України й інших держав (міжнародних об'єднань і співтовариств), що регулюються національним законодавством і міжнародно-правовими договорами у процесі здійснення ними кримінального провадження щодо вчинення кримінальних правопорушень іноземними громадянами на території України або громадянами України на території інших держав, а також транснаціональних злочинів, що створює необхідність у наданні взаємної правової допомоги щодо обміну доказовою інформацією, проведення процесуальних дій і здійснення інших форм співробітництва, що передбачені національним законодавством і міжнародними договорами.

Міжнародне співробітництво у сфері кримінального судочинства відбувається за різними напрямками й у різноманітних формах, кожна з яких знаходить своє регулювання в міжнародних договорах і має регламентуватися національним кримінальним процесуальним законодавством. Таке співробітництво здійснюється для досягнення цілей судочинства і може відбуватися на різних стадіях кримінального провадження [15, с. 114].

Не можемо не погодитись з тим, що співпраця правоохоронних органів має здійснюватися в режимі міжнародної законності, тобто за точного та неухильного дотримання міжнародно-правових норм, насамперед – загальновизнаних норм міжнародного права. Під час взаємодії у правоохоронній сфері держави використовують дві основні правові форми:

1) договірно-правову, або конвенційну, – висновок і реалізація двосторонніх або багатосторонніх договорів, у яких регулюються відносини в даній сфері, із правоохоронними органами іноземних держав;

2) інституційну – співпраця в межах міжнародних організацій як загального, так і регіонального

характеру: ООН, Інтерпол, Рада Європи, ОБСЄ тощо [9, с. 91–92].

Під процесуальними формами міжнародного співробітництва під час кримінального провадження необхідно розуміти зовнішній вираз, прояв узгодженої або сумісної діяльності, що виражається у визначеному кримінальним процесуальним законодавством порядку провадження окремих процесуальних дій, порядку ухвалення та виконання процесуальних рішень, з урахуванням особливостей і відмінностей кожного із проваджень, обсягу, суб'єктів і предмета правового регулювання, а також наявності специфічної мети [15, с. 118]. Уважаємо, що форми міжнародного співробітництва є різновидами діяльності уповноважених (компетентних) органів, які спрямовані на вирішення завдань кримінального провадження, що здійснюється в межах співпраці, передбаченої нормами міжнародного або національного законодавства держав.

Науковці Л.Д. Удалова, М.А. Макаров, Ю.І. Азаров, С.О. Заїка, О.В. Кубарева, О.В. Рymarчук, В.В. Рожнова, Д.О. Савицький зазначають, що конструкція ст. 542 КПК України дозволяє виділити сім форм міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, як-от: 1) вручення документів; 2) виконання окремих процесуальних дій; 3) видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення; 4) тимчасова передача осіб; 5) перейняття кримінального переслідування; 6) передача засуджених осіб; 7) виконання вироків [8, с. 395].

І.М. Леган надає такі типові форми міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності, як: 1) запобігання та протидія організованим злочинам шляхом проведення спільних оперативно-розшукових дій і заходів, виявлення можливих причин і загроз на шляху функціонування та розвитку транснаціональної злочинності; 2) взаємна правова допомога та співпраця у напрямках розслідування, виконання процесуальних дій (огляди, обшуки, експертизи, допити тощо) та судового розгляду кримінальних справ про транснаціональну злочинність; 3) видача злочинців, причетних до транснаціональних злочинів, іншим державам або міжнародним органам із метою притягнення до кримінальної відповідальності; 4) передача проваджень у кримінальних справах з метою кримінального переслідування на підставі клопотань інших держав; 5) передача обвинувачених або засуджених осіб з метою відбування покарання за ініціативи інших держав, громадянами якої вони є або на території якої постійно проживають; 6) обмін досвідом і спільні навчання представників правоохоронних органів різних держав з метою запобігання та протидії транснаціональній злочинності; 7) підготовка спеціальних кадрів, надання відповідних послуг, забезпечення матеріально-технічними ресурсами з метою протидії транснаціональній злочинності [10, с. 180].

На думку М.І. Пашковського, варто виділяти такі основні процесуальні види взаємодії у кримінальному судочинстві: міжнародну правову допомогу у кримінальних провадженнях (у вузькому розумінні); видачу (екстрадицію), передачу (для міжнародних організацій) переслідуваних осіб (підозрюваних, обвинувачених); передачу засуджених осіб; перейняття кримінального провадження; виконання рішень [14, с. 9].

Вищевказане говорить про те, що серед науковців немає єдиної думки щодо форм міжнародного співробітництва, а тому пропонуємо розглянути форми, визначені законодавцем. У ст. 542 КПК України зазначено такі форми міжнародного співробітництва: 1) надання

міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів; 2) виконання окремих процесуальних дій; 3) видачу осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасову передачу осіб; 4) перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб; 5) виконання вироків [6]. Варто акцентувати увагу на тому, що інші форми міжнародного співробітництва під час кримінального провадження можуть бути передбачені міжнародними договорами й угодами України. А тому пропонуємо такий перелік форм міжнародного співробітництва під час кримінального провадження: 1) обмін інформацією під час досудового розслідування; 2) участь представників правоохоронних органів договірної держави у проведенні процесуальних дій; 3) міжнародна правова допомога; 4) видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення; 5) тимчасова передача осіб; 6) перейняття кримінального переслідування; 7) передача засуджених осіб; 8) виконання вироків; 9) інші форми співробітництва, що передбачені міжнародними договорами й угодами (перевидача особи третій державі, тимчасовий арешт особи, транзитне перевезення та передача особи або власності тощо).

Міжнародне співробітництво має на меті вирішити завдання кримінального судочинства, з урахуванням інтересів держави, на території якої було вчинено кримінальне правопорушення, задовольнити права фізичних і юридичних осіб на захист від злочинних посягань завдяки використанню правового потенціалу держави, яка надає таку допомогу [4, с. 8]. Діяльність уповноважених органів, що здійснюють міжнародне співробітництво, має базуватись не тільки на положеннях міжнародно-правових договорів і угод, а й на правових принципах, що гарантують ефективну та результативну взаємну правову допомогу.

Не можемо не погодитись із думкою Р.В. Баранніка про те, що кримінальне процесуальне законодавство України не розкриває змісту основних принципів, на базі яких має здійснюватися міжнародне співробітництво, а також правила, яких варто дотримуватись під час виникнення спірних і колізійних ситуацій [1, с. 12]. Тому пропонуємо детально розглянути дане питання.

Загальні засади міжнародного співробітництва під час кримінального провадження націлені на захист прав людини, дотримання гарантій під час проведення досудового розслідування [11, с. 80]. До засад кримінального провадження кримінальним процесуальним законодавством (ст. 7 КПК України) віднесено: 1) верховенство права; 2) законність; 3) рівність перед законом і судом; 4) повагу до людської гідності; 5) забезпечення права на свободу й особисту недоторканність; 6) недоторканність житла чи іншого володіння особи; 7) таємницю спілкування; 8) невтручання у приватне життя; 9) недоторканність права власності; 10) презумпцію невинуватості та забезпечення доведеності вини; 11) свободу від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів і членів сім'ї; 12) заборону двічі притягувати до кримінальної відповідальності за те саме правопорушення; 13) забезпечення права на захист; 14) доступ до правосуддя й обов'язковість судових рішень; 15) змагальність сторін і свободу в поданні ними суду своїх доказів і в доведенні перед судом їхньої переконливості; 16) безпосередність дослідження показань, речей і документів; 17) забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності; 18) публічність; 19) диспозитивність; 20) гласність і відкритість судового провадження та його повне фіксування технічними засобами; 21) розумність строків;

22) мову, якою здійснюється кримінальне провадження [6]. Уважаємо, що вказані засади кримінального провадження є непорушними, фундаментальними під час надання міжнародної правової допомоги та здійснення окремих процесуальних дій.

О.І. Виноградова пропонує розуміти правила поведінки суб'єктів міжнародних правовідносин у найважливіших питаннях міжнародного життя, закріплені в міжнародно-правових актах [2]. Будучи найбільш важливими, імперативними, загальновизначеними нормами, принципи міжнародного співробітництва держав під час кримінального провадження та надання міжнародно-правової допомоги у кримінальних справах регламентують характер міждержавних відносин у визначеній галузі, чим забезпечують міжнародний правопорядок [1, с. 12].

На нашу думку, принципи міжнародного співробітництва під час кримінального провадження – це закріплені національним законодавством і міжнародно-правовими договорами концепти, що визначають правову основу міжнародного співробітництва судових і слідчих органів держав, забезпечують ефективність і результативність взаємної правової допомоги, дотримання суверенітету, захисту прав і свобод людини, балансу між інтересами держав і невтручання у внутрішню політику, здійснення спільних зусиль щодо розслідування кримінальних правопорушень.

Додержання принципів міжнародного співробітництва в галузі боротьби зі злочинністю сприяє стабілізації міжнародних відносин (обмежує їх нормативними рамками), розвитку міжнародних відносин, оскільки принципи фіксують усе нове, що з'являється в міжнародно-правовій практиці, визначенню основи взаємодії суб'єктів міжнародного співробітництва, закріплюючи їхні права й обов'язки, забезпеченню пріоритету загальнолюдських цінностей, в основі яких лежать мир, міжнародне співробітництво, права людини. Основу міжнародного співробітництва під час кримінального провадження становить сукупність принципів:

- міжнародного права, які регулюють співробітництво держави загалом;
- викладених у міжнародних договорах окремої країни про надання правової допомоги;
- внутрішнього (національного) законодавства країни (кримінального, кримінально-процесуального, конституційного тощо) [2].

На думку П.М. Маланчука, принципи міжнародного співробітництва є попередніми правовими основами міжнародного співробітництва у сфері кримінального судочинства, які охоплюють:

- 1) принцип поваги національної незалежності, суверенітету і територіальної цілісності, який визначений у Статуті ООН і регулює всі двосторонні та багатосторонні міжнародні відносини;
- 2) принцип рівності та взаємної вигоди, який означає, що в міжнародних відносинах усі країни, незалежно від їхніх політичних режимів і розмірів, мають ті ж міжнародні права й обов'язки, а міжнародне співробітництво в галузі кримінального процесу також має забезпечити взаємні вигоди для всіх сторін;
- 3) принцип відповідності Конституції України, а також основним принципам міжнародного права;
- 4) принцип дотримання міжнародних зобов'язань, оскільки міжнародне співробітництво в галузі кримінального судочинства здійснюється на основі багатосторонніх або двосторонніх угод, які Україна укладає або до яких приєднується;

5) принцип взаємності, який спрямований на забезпечення рівності та вигоди сторін у міжнародному співробітництві [12, с. 73–74].

О.І. Виноградова принципами міжнародного співробітництва під час кримінального провадження поділила на загальні та спеціальні. До загальних принципів у галузі боротьби зі злочинністю та міжнародних нормативно-правових актів віднесено принципи: міжнародного співробітництва; незастосування сили або погрози силою; мирного врегулювання міжнародних спорів; невтручання у внутрішні справи інших держав; рівноправності та самовизначення народів; суверенної рівності держав; добросовісного виконання зобов'язань щодо міжнародного права; недоторканності кордонів; територіальної цілісності; поваги прав людини [2].

До спеціальних принципів співробітництва в боротьбі зі злочинністю О.І. Виноградова відносить: принцип взаємності та добровільності співробітництва; принцип додержання суверенітету та безпеки держав – учасниць міжнародного договору; принцип уступки частини суверенітету; принцип відповідності прохання сторони, яка звертається із запитом, законодавству держави, яка виконує запит, і реалізації умов договору за допомогою застосування національного законодавства, основні його складові частини; принцип рівноправності повноважень судово-слідчих органів, які здійснюють взаємодію; принцип забезпечення правового захисту рівності учасників кримінального процесу на території держав – учасниць міжнародного договору; принцип обмеження застосування міжнародного договору територіями держав – учасниць цього договору; принцип додержання прав та інтересів третіх держав або осіб учасниками договірних відносин; принцип обов'язкового дотримання умов договору; принцип взаємодії держав у боротьбі зі злочинністю на основі права [2].

На нашу думку, важливим під час міжнародного співробітництва є дотримання принципів, визначених не тільки міжнародно-правовими договорами й угодами, а й Конституцією та національним законодавством України. До таких принципів ми пропонуємо віднести: дотримання прав і свобод людини і громадянина, законності, верховенства права, рівності перед законом і судом.

Висновки. Отже, міжнародне співробітництво під час кримінального провадження – це процесуальні правовідносини між компетентними правоохоронними органами України й інших держав (міжнародних об'єднань і співтовариств), що регулюються національним законодавством і міжнародно-правовими договорами, у процесі здійснення ними кримінального провадження щодо вчинення кримінальних правопорушень іноземними громадянами на території України або громадянами України на території інших держав, а також транснаціональних злочинів, що створює необхідність у наданні взаємної правової допомоги щодо обміну доказовою інформацією, проведення процесуальних дій і здійснення інших форм співробітництва, що передбачені національним законодавством і міжнародними договорами.

З метою досягнення цілей міжнародного співробітництва і забезпечення законності в діяльності уповноважених органів щодо надання міжнародної правової допомоги, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб і виконання

вироків має значення дотримання правових принципів, визначених як національним законодавством, так і міжнародно-правовими договорами. Беззаперечними, на нашу думку, є такі принципи: 1) дотримання прав і свобод людини і громадянина, захисту інтересів особи; 2) взаємності та добровільності співпраці дер-

жав; 3) невторчання у внутрішні справи інших держав; 4) суверенної рівності держав; 5) сумлінного виконання зобов'язань, визначених міжнародними договорами; 6) швидкого й ефективного здійснення міжнародної правової допомоги; 7) законності; 8) верховенства права; 9) рівності перед законом і судом.

Список використаних джерел

1. Бараннік Р.В. Принципи міжнародного співробітництва та міжнародної правової допомоги під час кримінального провадження. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 2. С. 11–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2017_2_3 (дата звернення: 18.11.2024).
2. Виноградова О.І. Міжнародне співробітництво України в галузі боротьби зі злочинністю (кримінально-процесуальний аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2000. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=D0C/2000/00voigbz.zip (дата звернення: 13.11.2024).
3. Горбачевський В.Я. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження. С. 128–130. URL: https://scholar.google.com.ua/scholar?cluster=9838308221445767997&hl=uk&as_sdt=0,5#d=gs_qabs&t=1734249235357&u=%23p%3DPYMUqjOxiIlgJ (дата звернення: 29.11.2024).
4. Зуєв В.В. Кримінальні процесуальні гарантії прав особи при міжнародному співробітництві під час кримінального провадження: монографія. Харків: ТОВ «Оберіг», 2017. 204 с. URL: <https://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/2852/1/2017.pdf> (дата звернення: 27.11.2024).
5. Карпенко М.І. Міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні. *Юридична наука*. 2013. № 8. С. 56–68. URL: <https://legal.nam.edu.ua/journal/8-2013.pdf#page=56> (дата звернення: 18.11.2024).
6. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 27.11.2024).
7. Кримінальний процес: підручник / Ю.М. Грошевий та ін.; за ред. В.Я. Тація та ін. Харків: Право, 2013. 824 с.
8. Кримінальний процес України у питаннях і відповідях: навчальний посібник / Л.Д. Удалова та ін. Київ, 2020. 497 с. URL: <https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/handle/123456789/2869> (дата звернення: 30.11.2024).
9. Леган І.М. Основні напрями й форми міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності. *Актуальні проблеми держави і права*. 2021. С. 89–93. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/c5817099-a841-49ba-a6de-6316127829eb> (дата звернення: 28.11.2024).
10. Леган І.М. Удосконалення правового механізму міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності. *Нове українське право*. 2022. № 2. С. 177–181. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/download/249/227/466> (дата звернення: 12.11.2024).
11. Міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні / П.М. Маланчук та ін. *Правові горизонти*. 2017. № 3 (16). С. 77–81. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/57912> (дата звернення: 30.11.2024).
12. Маланчук П.М., Кандиба Ю.О. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження. *Правові горизонти*. 2017. № 3 (16). С. 71–76. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/57909/1/Malanchuk_Kandyba.pdf (дата звернення: 30.11.2024).
13. Мудряк Т.О., Потомська Н.А. Міжнародне співробітництво щодо криміналістичного забезпечення розслідування злочинів. *Юридичний вісник*. 2014. № 6. С. 211–216. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/urid_2014_6_37.pdf (дата звернення: 18.11.2024).
14. Пашковський М.І. Особливості доказування у кримінальних справах, пов'язаних з наданням міжнародної правової допомоги: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2003. 21 с. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/17827> (дата звернення: 18.11.2024).
15. Підгородинська А.В. Міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні: поняття та процесуальні форми. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. № 4. Т. 3. С. 114–118. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvkhdu_jur_2015_4\(3\)_29.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvkhdu_jur_2015_4(3)_29.pdf) (дата звернення: 30.11.2024).
16. Правові засади міжнародного співробітництва під час кримінального провадження / Ю.І. Семчук та ін. *Наукові записки Львівського університету бізнесу і права*. 2023. № 38. С. 175–183. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1282> (дата звернення: 12.11.2024).
17. Смирнов М.І. Інститут взаємної правової допомоги у кримінальних справах: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія. Одеса, 2006. 252 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5e9b6269-d8b2-4150-87fb-5a9e13c697fc/content> (дата звернення: 18.11.2024).

References

1. Barannik, R.V. (2017). Pryntsypy mizhnarodnoho spivrobotnytstva ta mizhnarodnoi pravovoi dopomohy pid chas kryminalnoho provadzhennia [Principles of international cooperation and international legal assistance during criminal proceedings]. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva*. № 2. S. 11–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2017_2_3 (data zvernennia: 18.11.2024) [in Ukrainian].
2. Vynogradova, O.I. (2000). Mizhnarodne spivrobotnytstvo Ukrainy u haluzi borotby zi zlochynnistiu (kryminalno-protsesualnyi aspekt) [International cooperation of Ukraine in the field of combating crime (criminal procedural aspect)]: avtoref. dys. ... kand. yur. nauk: 12.00.09. Kharkiv. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=

2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=DOC/2000/00voigbz.zip (data zvernennia: 13.11.2024) [in Ukrainian].

3. Horbachevskiy, V.Ia. Mizhnarodne spivrobotnytstvo pid chas kryminalnogo provadzhennia [International cooperation during criminal proceedings]. S. 128–130. URL: https://scholar.google.com.ua/scholar?cluster=9838308221445767997&hl=uk&as_sdt=0,5#d=gs_qabs&t=1734249235357&u=%23p%3DPYMUqjOxiIgJ (data zvernennia: 29.11.2024) [in Ukrainian].

4. Zuiev, V.V. (2017). Kryminalni protsesualni harantii prav osoby pry mizhnarodnomu spivrobotnytstvi pid chas kryminalnogo provadzhennia [Criminal procedural guarantees of individual rights in international cooperation during criminal proceedings]: monohrafiia. Kharkiv: TOV “Oberih”. URL: <https://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/2852/1/2017.pdf> (data zvernennia: 27.11.2024) [in Ukrainian].

5. Karpenko, M.I. (2013). Mizhnarodne spivrobotnytstvo u kryminalnomu provadzhenni [International cooperation in criminal proceedings]. *Yurydychna nauka*. № 8. S. 56–68. URL: <https://legal.nam.edu.ua/journal/8-2013.pdf#page=56> (data zvernennia: 18.11.2024) [in Ukrainian].

6. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 № 4651–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (data zvernennia: 27.11.2024) [in Ukrainian].

7. Kryminalnyi protses [Criminal process]: pidruchnyk / Yu.M. Hroshevyi, V.Ya. Tatsii, A.R. Tumanians ta in.; za red. V.Ya. Tatiia, Yu.M. Hroshevoho, O.V. Kaplinoi, O.H. Shylo (2013). Kharkiv [in Ukrainian].

8. Kryminalnyi protses Ukrainy u pytanniakh i vidpoviadiakh [Criminal process of Ukraine in questions and answers]: navch. posib. / L.D. Udalova ta in. (2020). Kyiv. URL: <https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/handle/123456789/2869> (data zvernennia: 30.11.2024) [in Ukrainian].

9. Lehan, I.M. (2021). Osnovni napriamy y formy mizhnarodnogo spivrobotnytstva shchodo zapobihannia ta protydii transnatsionalnii zlochynnosti [Main directions and forms of international cooperation in preventing and combating transnational crime]. *Aktualni problemy derzhavy i prava*. S. 89–93. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/c5817099-a841-49ba-a6de-6316127829eb> (data zvernennia: 28.11.2024) [in Ukrainian].

10. Lehan, I.M. (2022). Udokonalennia pravovoho mekhanizmu mizhnarodnogo spivrobotnytstva shchodo zapobihannia ta protydii transnatsionalnii zlochynnosti [Improving the legal mechanism of international cooperation in preventing and combating transnational crime]. *Nove ukrainske pravo*. № 2. S. 177–181. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/download/249/227/466> (data zvernennia: 12.11.2024) [in Ukrainian].

11. Malanchuk, P.M., Lon, O.M., Tarasenko, D.I. (2017). Mizhnarodne spivrobotnytstvo u kryminalnomu provadzhenni [International cooperation in criminal proceedings]. *Pravovi horyzonty*. № 3 (16). S. 77–81. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/57912> (data zvernennia: 30.11.2024) [in Ukrainian].

12. Malanchuk, P.M., Kandyba, Yu.O. (2017). Mizhnarodne spivrobotnytstvo pid chas kryminalnogo provadzhennia [International cooperation during criminal proceedings]. *Pravovi horyzonty*. № 3 (16). S. 71–76. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/57909/1/Malanchuk_Kandyba.pdf (data zvernennia: 30.11.2024) [in Ukrainian].

13. Mudriak, T., Potomska, N. (2014). Mizhnarodne spivrobotnytstvo shchodo kryminalistychnoho zabezpechennia rozsliduvannia zlochyniv [International cooperation on forensic support for the investigation of crimes]. *Yurydychnyi visnyk*. № 6. S. 211–216. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/urid_2014_6_37.pdf (data zvernennia: 18.11.2024) [in Ukrainian].

14. Pashkovskiy, M.I. (2003). Osoblyvosti dokazuvannia u kryminalnykh spravakh, poviazanykh z nadanniam mizhnarodnoi pravovoi dopomohy [Peculiarities of proof in criminal cases related to the provision of international legal assistance]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.09. Kyiv. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/17827> (data zvernennia: 18.11.2024) [in Ukrainian].

15. Pidhorodynska, A.V. (2015). Mizhnarodne spivrobotnytstvo u kryminalnomu provadzhenni: poniattia ta protsesualni formy [International cooperation in criminal proceedings: concepts and procedural forms]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu*. № 4. T. 3. S. 114–118. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvkhdu_jur_2015_4\(3\)_29.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvkhdu_jur_2015_4(3)_29.pdf) (data zvernennia: 30.11.2024) [in Ukrainian].

16. Semchuk, Yu.I., Dziuba, O.O., Zorena, P.I., Shchur, N.M., Pavliuk, O.-I.V., Hevko, A.B. (2023). Pravovi zasady mizhnarodnogo spivrobotnytstva pid chas kryminalnogo provadzhennia [Legal principles of international cooperation during criminal proceedings]. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu i prava*. № 38. S. 175–183. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1282> (data zvernennia: 12.11.2024) [in Ukrainian].

17. Smyrnov, M.I. (2006). Instytut vzaiemnoi pravovoi dopomohy u kryminalnykh spravakh: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku [Institute of Mutual Legal Assistance in Criminal Matters: Current State and Development Prospects]: monohrafiia. Odesa. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5e9b6269-d8b2-4150-87fb-5a9e13c697fc/content> (data zvernennia: 18.11.2024) [in Ukrainian].

Zubenko Serhiy,

Postgraduate Student of the Research Laboratory on the Problems
of Preventing Criminal Offenses of the Faculty № 3
(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-4565-6552>

CONCEPT AND LEGAL BASIS OF INTERNATIONAL COOPERATION

The article is devoted to the study of the concept, principles and forms of international cooperation during criminal proceedings. It is determined that international cooperation during criminal proceedings promotes interaction between law enforcement agencies of states regarding the exchange of information, transfer of data, documents, materials and conduct of procedural actions, which ensures a comprehensive study of evidence and their inclusion in the materials of criminal proceedings, and also provides an opportunity to fully and objectively study the circumstances of the crime, to make a reasoned and motivated decision.

The forms of international cooperation are considered. Attention is focused on the fact that the forms of international cooperation during criminal proceedings are provided for not only by national legislation, but also by international treaties and agreements of Ukraine.

International cooperation during criminal proceedings is carried out in the following forms: 1) exchange of information during pre-trial investigation; 2) participation of representatives of law enforcement agencies of the contracting state in conducting procedural actions; 3) international legal assistance; 4) extradition of persons who have committed a criminal offense; 5) temporary transfer of persons; 6) taking over criminal prosecution; 7) transfer of convicted persons; 8) execution of sentences; 9) other forms of cooperation provided for by international treaties and agreements (extradition of a person to a third state, temporary arrest of a person, transit transportation and transfer of a person or property, etc.).

The article outlines the concept and types of principles of international cooperation, namely: 1) observance of human and citizen rights and freedoms, protection of the interests of the person; 2) reciprocity and voluntariness of cooperation of states; 3) non-interference in the internal affairs of other states; 4) sovereign equality of states; 5) conscientious fulfillment of obligations defined by international treaties; 6) prompt and effective implementation of international legal assistance; 7) legality; 8) rule of law; 9) equality before the law and court.

Key words: *international cooperation, legal aid, criminal proceedings, criminal offense, crime, law enforcement agencies.*

Надіслано до редколегії 16.12.2024